

УДК 392.51(477)

DOI: 10.17721/2413-7065.3(96).2025.337233

ОБРЯД ВІНКОПЛЕТІННЯ У ВЕСІЛЬНОМУ ЦИКЛІ ОБРЯДІВ ПОДОЛЯН (НА МАТЕРІАЛІ СІЛ ЧЕМЕРОВЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ)

Марія ФЕДОРІВ

учениця 8 класу, вихованка гуртка «Спортивний туризм»
Кам'янець-Подільського позашкільного навчально-виховного об'єднання

Олеся КУХ

завідувачка туристсько-краєзнавчого відділу
Кам'янець-Подільського позашкільного навчально-виховного об'єднання
email: olesakuch@gmail.com

Анотація. Висвітлено обряд вінкоплетіння у весільному циклі обрядів подільян на матеріалі сіл Чемеровецької громади Хмельницької області. Наголошується на необхідності вивчення і збереження українських традицій та обрядів, їх популяризації й відродження серед молоді.

Ключові слова: Україна, національні традиції, весілля, обряд, наречені, вінкоплетіння, Хмельницька область.

Постановка проблеми. Україна – країна з цікавими народними традиціями, які варті того, щоб їх пам'ятати. В обрядах і традиціях з відповідними піснеспівами та діями, що супроводжували усе життя українців, тісно переплітається християнський та язичницький символізм. Сьогодні досить багато із національних обрядів і ритуалів забуваються, відходять у небуття. У місті їх мало хто практикує, у селах також не завжди. Водночас весільні обряди наповнені глибоким символізмом і заслуговують на те, щоб їх зберегти для наступних поколінь.

У цій статті зосереджується увага на одному із обрядів весільного циклу – вінкоплетіння – у Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області як етапі підготовки до весілля. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення і збереження українських традицій та обрядів, їх популяризації й відродження серед молоді.

Аналіз джерел та методологія досліджень. Чимало досліджень присвячено весільному обряду, охоплюючи усі його цикли – від сватання до переїзду [1]. С. Маховська узагальнила у своїй дисертації з фольклористики весільні пісні Поділля [20]. Зараз існує чимало досліджень весільних обрядів, присвячених певним регіонам, серед них і Поділля – М. Пилипак [6–7]. Дослідник зосереджується більше на Вінниччині, але зібрано матеріали спогадів, пісні, хід обряду, місцеві назви. Важливо було дізнатися і про символізм предметів, що використовувались на весіллі і під час певного обряду. У названих працях обряд вінкоплетіння хоч і називається, але детально не описується. Ліквідувати цей недолік поставила за мету О. Кух, яка приділила належну увагу саме обряду вінкоплетіння і на матеріалах польових досліджень визначила його атрибути, послідовність та символізм [3].

У статті використані матеріали

© Федорів М., Кух О.

польових досліджень краєзнавчих експедицій колишнім Чемеровецьким районом, які проводили студентські експедиції лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Окрім класичних джерелознавчих та історіографічних студій, закладено групу емпіричних методик польового збору етнографічної інформації. Так, зокрема, нами було проведено інтерв'ю у мешканок сіл Кочубіїв, Збриж, Степанівка, Красноставці, Шидлівці, Жердя, Кормильче, Чемерівці, Чемеровецькій громаді Хмельницької області. Для порівняння ми використали також описи вінків із с. Кульчіївці (Китайгородська громада), Гуменці (Гуменецька громада) та Сивороги, Калачівці (Дунаєвецька громада). Їхні весілля відбулися з 1989 по 2009 р., де проводився обряд вінків за давнім звичаєм. Знайомство та спілкування відбувалося через телефонний зв'язок, не усі респонденти погодилися на аудіозапис. Для збору інформації ми попередньо продумали опитувальник, в якому зачепили усі цікаві для дослідження питання. Розшифровку інтерв'ю ми виклали в описі обряду.

Метою статті є детальне вивчення та опис обряду вінкоплетіння у Чемеровецькій громаді Хмельницької області.

Виклад основного матеріалу. В широкому сенсі слова весільні обряди охоплюють усі ритуальні дії, що хронологічно передують весіллю, відбуваються під час останнього та після нього. Тому виокремлюють передвесільний, власне весільний, післявесільний обрядові цикли. У кожному регіоні України обряди носили свої назви, які геть не подібні один до одного.

До першого, передвесільного, циклу

належать обрядодії, які засвідчують згоду молодих і їхніх родичів на шлюб:

– розвідини («вивідки», «вивідини», «визнавки», «допити», «запити», «презнанки», «розвідки»);

– сватання («брання рушників», «дання рушників», «зальоти», «згоди-ни», «змовини», «могорич», «освідчини», «рушники», «свальбини», «сватанки», «сватанне», «слово», «старости»);

– оглядини («виглядини», «досватання», «згода», «злагода», «обзорини», «печеглядини», «п'єц важити», «розглядини», «слово»);

– заручини («змовини», «на свати», «пити слово», «полюбини», «руковини», «рушники», «рушникове», «сватання», «сватанки», «словини», «слово», «хустки») [1, с. 36].

Під час *розвідин* представники родини молодого намагались вивідати настрій батьків молоді і перспективи майбутньої згоди на шлюб. На зламі ХХ ст. на цьому етапі весільної звичаєвості родичів молоді почали просто попереджати про прихід сватів.

Сватання здійснювалося задля отримання згоди на одруження й обговорення посагу нареченої. Для цього до оселі молоді навідувалися кілька шанованих чоловіків, котрі вміли вправно провадити розмови («говоруни», «посланці», «сватальники», «сватачі», «свати», «старости»), а з кінця ХІХ ст. – ще й молодий. Тримавши в руках хліб і пляшку горілки, вони алегорично оповідали про мисливців чи купців, які прийшли за слідом «куниці», «олениці», «перепілки», «пряхи», «телички», «ягнички» тощо [4].

Після традиційного відмовчування і колупання печі дівчина, погоджуючись на шлюб, подавала рушники, тобто перев'язувала ними старостів, а

молодого – хусткою. Про згоду також свідчило подавання хліба, води чи солодких яблук сватам, скріплення згоди чаркою, частування старостів. Якщо ж відмовляли, то не бажали подати сватам чи прийняти з їхніх рук келих, повертали хліб, давали кислі, зелені яблука, макогона, гарбуза, що закріпилось у фразеологізмах «облизати макогона», «дати макогона», «піднести гарбуза», «гарбуз прикотити», «вчепити кабака», «потягти ковша». Сватати дівчину йшли зазвичай увечері, на що вказує звичай сватів «будити». Чинили так, аби про можливу відмову не довідались односельці [5, с. 290].

Оглядини – етап сватання, на якому найчастіше батьки нареченого демонстрували свій добробут. У цей час могли домовлятися про розмір віна (подарунок під час укладення шлюбу, плата за наречену), якщо цього не зробили на сватанні. На початку XX ст. звичай оглядин майже зник або ж відбувався у той самий день, що й сватання, і фактично був гостиною в оселі молодого без демонстрування господарства.

Мета заручин – остаточно закріпити згоду на шлюб і повідомити про це громаді. Ключовими обрядодіями заручин були перший посад молодих, батьківське благословення, обмін подарунками, а також з'єднання рук молодят (зв'язування рук наречених і родичів рушником, перебивання рук хлібом), внаслідок яких сватання визнавалося доконаним і подальше розірвання заручин зобов'язувало винну сторону відшкодувати іншій матеріальні та моральні збитки. У XX ст. заручини стали складником сватання або ж відбувалися з ним в один день.

Весільний цикл зазвичай розпочинається запрошенням гостей («запросини»,

«просіння») на весілля і приготуванням весільних атрибутів. Гостей просили за кілька днів до весілля, а родичів здалеку – за кілька тижнів. Звичай побутує досі, хоча впродовж XX–XXI ст. його поступово витісняє звичай роздавати (розсилати) друковані запрошення.

Випікання короваю в оселях молодого і молодії, а також обрядового печива. Для цього запрошували коровайницю (обов'язково парну кількість) – жінок, які перебували в першому шлюбі і мали дітей. Іноді коровай могли випікати в одній з осель, частіше в молодого. Тоді зазвичай це робили представники обох родин, а коровай опісля відносили до молодії [2].

До цього циклу відноситься і обряд плетіння вінків із барвінку – «*вінкоплетини*». Разом із вінками могли виготовляти інші прикраси: барвінкові вінки, на які в церкві клали хустку; на калачі для благословення; для прикрашання оселі й арки, яку встановлювали на воротах тощо. Окрім цього, квітчали коровай і прикрашали весільне деревце («вільце», «гільце», «дівування», «йолка», «йолце», «райське дерево», «різка», «розшишка», «сосонка», «теремка», «теренце», «тривольцеве галуззя», «шишка») [3].

У такий спосіб відбувався *дівич-вечір* (у різних регіонах назви: «вечорина», «вечоринки», «вечорниці», «виграванці», «вечеря», «вінки», «вінкобрани», «вінкоплетини», «головиця», «гуски», «деревце», «дівишник», «дівий вечір», «дивит-вечір», «дружбини», «друщини», «заводини», «заграванки», «заручини», «збірня», «молодечий вечір», «на добра-ніч», «пироги»), на якому молоді прощалися з дівочою і парубочою громадами, а також здійснювалися посад і перепій молодих, розплітання коси молодії, обмін

подарунками між молодятами, благословення молодої пари батьками і присутніми [1, с. 95].

Найнасиченішим був весільний день. Молоду («княгиню») до шлюбу зодягали («віриджали», «віріжали», «збирали», «принарінджували») у традиційне вбрання, яке опісля зберігали все життя.

Ще у перші десятиліття ХХ ст. молоді після вінчання нарізно поверталися до своїх осель, де відбувалися гостини кожної родини окремо. Молодий («князь») за участю родичів формував весільний поїзд, з яким вирушав по молоду.

Дорогою весільний кортеж молодого перепиняли, вимагаючи викуп (іноді тричі). Задля цього влаштовували заставу («ворітне», «ворітну», «залогу», «перейму»). Викупивши молоду у хлопців з вулиці, дружок і родичів (зазвичай брата), молодий отримував право сісти біля неї. Традиційною була весільна забава – з танцями піснями, пригощанням і віншуванням молодят.

Під час посаду молодих наречену *покривали хусткою* чи іншим жіночим головним убором (наміткою, очіпком) на знак переходу до стану заміжньої жінки. Іноді це могли робити двічі (в оселях молодої й молодого) або ж лише після приїзду до молодого. Відтак узвичаєно ділили коровай і пригощали весільних гостей [1, с. 106].

Відбувалося *обдаровування* молодої – «витані», «завитання», «перепій», «перепійщина», «пропій», «честованє», «честування», «чістованє» тощо. Після цього молоду виряджали до молодого, де з обереговою метою переводили через вогонь, зустрічали у вивернутому кожусі, заводили до хати за пояс тощо [4].

До обрядових обов'язків свашок («закосянок», «приданок»), які

супроводжували молоду, належало постелити шлюбну постіль у коморі. Вислідом ключового весільного дня було перевдягання молодої, виведення її до гостей і демонстрування незайманості.

Завершувався весільний цикл частуванням роду молодої («перезва», «пропій», «придани»).

До післявесільного циклу належать обрядодії, пов'язані з приєднанням невістки до сім'ї чоловіка («митвини», «биття каші», які мали на меті перевірити вміння молодої вести господарство і з її допомогою сприяти добробуту і родючості всього живого), а також звичаєві чинності, покликані скріпити родичання двох сімей і вшанувати батьків («відгостини», «відгризини», «від'їдини», «гостини», «гості», «дякування», «запивають калач», «колачина», «пересовини», «перожини», «повесільне», «покалачини», «розхідний борщ», «свашини», «сміїни», «смініни», «хлібини», «честь») [5, с. 292].

Свято наступного дня – це пропій, де збирались лише найближчі родичі та сусіди й відбувались свої діїства-глузування над батьками молодої, які називали «циганщина». Наприклад, їх саджали у тачку і везли селом, вимазували болотом.

Це лише узагальнений огляд весільного обряду в Україні. У кожному регіоні він мав свої відмінності, атрибути, тривалість, костюми і так далі. Серед весільних звичаїв сучасних українців спостерігається дотримання окремих традиційних обрядових (навіть в умовах війни): ступання молодят на рушник, зв'язування рушником рук наречених, обмін перснями, інколи ще вінкоплетіння, викуп у брата, знімання фати (вельона) і пов'язування хустки тощо.

Барвінковий обряд, або вінкоплетини – невід’ємний елемент українського традиційного весільного обрядового комплексу. Він посідає особливе місце у структурі передшлюбних весільних дійств і, важливо, виконується лише для тих, хто бере шлюб уперше. Конкретно у селах Чемеровецької громади Хмельницької області обряд вінкоплетіння традиційно відбувався у п’ятницю. Хоча у 1980-х роках – і у суботу, і навіть у будній день, коли весілля планувалося на державні вихідні, наприклад, у жовтневі свята чи День перемоги.

Вінок носить глибокий символізм у віруваннях та традиціях українців. Його можемо зустріти як частину узору, яким прикрашали посуд чи різьбили візерунки. Традиційно вінок із трав і квітів зі стрічками – символ дівочтва. Призначення ж весільного вінка – охороняти «молоду» від «поганого ока». Тому його плетіння – важливий обряд весільного циклу, довірити його можна лише найближчій людині й з обрядовими обереговими діями. А вінок із вічнозеленої рослини – барвінку – посилює оберегову дію.

Виконання обряду передбачало кілька обов’язкових ритуалів, а саме: 1) рвання чи стриження барвінку вранці; 2) запрошення молоді на вінки та родичів на весілля; 3) саме плетіння віночка. Кожен з цих ритуалів мав проводитися у свій час, за певним сценарієм та зі своїми атрибутами.

Вінки розпочиналися зі стриження барвінку. Ритуал відбувався вранці, у деяких селах – зі сходом сонця, щоб ще була роса, але точно до полудня. Наречена з кількома дівчатами-друзьками ішла по барвінок. Тут важливим моментом є, де вони його брали. Барвінок

виросли самі самотні жінки-вдови, але зі статусом «щаслива вдова», жінка, яка усе життя прожила у шлюбі з одним чоловіком, він помер своєю смертю, і має дітей. Це характерно для сіл Кочубіїв, Збриж, Кормильче, Степанівка [9; 11; 12; 13]. Але в інших селах є варіанти стриження барвінку в заміжній господині з дітьми (Красноставці, Шидлівці) [8] чи навіть брали його у лісі (Кульчіївці) [10], у родичок чи навіть у своєму садку (сmt Чемерівці, Калачківці). Але в жодному разі не на кладовищі!

Обов’язковими атрибутами є ножиці, хустка (червона чи біла) та дари для господині – хліб і вино. Наречена з друзьками приходила до господині, кланялася, просила дозволу і благословення на стриження барвінку. Господиня дякувала за честь, благословляла і вела до барвінку. На трави клали хліб, розстеляли хустку і кидали монетки-дріб’язок у барвінок (як викуп у землі). Господиня скроплювала барвінок свяченою водою. Перших три пучки (жмутки) стригла господиня і ставила на хліб, у с. Кочубіїв, брали калач і стригли траву через дірку у калачі [11]. Далі друзьки стригли барвінок по черзі у необхідній кількості та клали на хустку. Цікаву річ нам розповіли про ножиці – їх треба було купити нові, для цього дня, або старі іржаві, які використовують, лише коли порають худобу (с. Кочубіїв) – ними стригли гриву коням.

Наречений не можна стригти чи торкатися барвінку. Згадували, що можна було співати пісень під час стриження чи казати гарні побажання. Коли достатньо набирали барвінку, поверталися до хати нареченої. Барвінок, за потреби, мили й розстеляли для просушування.

Опісля розпочиналося наступне

дійство цього дня – запрошення молоді на вінки. У вказаних селах запрошували усіх дівчат у селі з 6–7-річного віку. Обряд запросин теж був сповнений ритуалами. Молода одягнута у сукню, зі стрічкою у волоссі білого чи червоного кольору, якщо йдеться про 1980 – початок 90-х років; віночком зі стрічками – пізніше, які потім роздаровувалися друзкам (с. Кочубіїв, Кормильче). Інна Фішук розповідала, що в селі було багато дівчат і кожній потім треба було дати «стончку» – а це багато, то вона їх різала навпіл наступного дня. Собі ж наречена залишала лише одну стрічку, яка впліталася у зачіску під фату. Галина Стецюк пригадує, що їй дуже не хотілося ходити у вінку, було соромно і здавалося, що то театралізовано, «як в будинку культури». А ще при собі у хустині мала носити хлібину або калач.

Наречена запрошувала лише дівчат, а наречений – хлопців. Якщо пара була з одного села, то під час ходіння-запросин ватаги хлопців і дівчат не мали зустрітися. Часто молодь розминалась бічними вуличками чи навіть садибами й городами. Ватаги молоді поводили себе шумно, жартували та співали. Одна з опитуваних, Валентина Мельник з с. Кочубіїв, зауважила, що на її вінках було 90 дівчат, а гостей наступного дня – 100 [11]. Запрошувати починали із найближчих хат, а тоді йшли до найвіддаленіших.

Запрошення мало чітке формулювання і ритуал. Господарі хати, де жила дівчина, обов'язково запрошували у хату молоду з друзками. Всі дружки мали сісти, а наречена, стоячи, кланялась господарям і промовляла: *«Просили Вас мама, тато і я Вас прошу прийти до мене у суботу (неділю) на весілля. А вашу доньку (ІМ'Я) сьогодні на вінки»*.

Дівчина, яка була в домі, уже чекала наречену і приєднувалася до гурту дружок. Господарі дякували та мали обдарувати молоду, зазвичай це був посуд, але парно – дві чашки, дві тарілки, два стакани та ін. Родичі дарували повні сервізи [12; 14]. Тому додому поверталися з повними сумками подарунків. У селах Степанівка, Збриж, Шидлівці дівчатам-друзкам під час запросин молода дарувала булочки [8; 9; 15].

Ще одна частина запросин – це запросити батьків нареченого. На подвір'я наречена не заходила, а запрошення промовляла старша дружка. Цікавим звичаєм у с. Кочубіїв було те, що дружки мали щось вкрати у домі нареченого. Тому цінні речі чи одяг на свято завчасно ховалися, і часто вкрадені речі у дружок намагались відібрати [12]. Звісно, це відбувалось у жартівливій формі. Мати нареченого передавала подарунок для молодії – посуд чи предмет одягу. У с. Збриж в домі нареченого старша дружка просила з калачем чи хлібом, який залишала [15]. У с. Кочубіїв зауважили, що останньою мали запросити самотню стару жінку, щоб жодна з дівчат не була «останньою» в плані заміжжя [12].

Запросивши усіх дружок, гурт дівчат приходив до будинку нареченої. Зазвичай свято відбувалось у спеціально побудованому шалаші, і якщо він ще не був прикрашений, цим займалися дівчата. Також прикрашали весільне гільце чи деревце – це молоде деревце чи верхівка. У кожному селі побутувала традиція, яке це деревце – хвойне (села Збриж, Шидлівці, Сивороги) [8; 15] чи плодове, традиційно – вишня (села Кормильче, Кочубіїв, Красноставці, Чемерівці) [11; 13]. Прикрашали шалаш гіллям і паперовими квітами та стрічками,

деревце – паперовими квітами, горіхами, цукерками, калиною.

Коли до нареченої приходила ватага хлопців, розпочинався ритуал плетення вінка. Хлопці та дівчата сідали за столи окремо, а на столі розстелявся барвінок. Цей етап вінкоплетіння наповнений символами та діями, які у селах відрізняються. У селі Гуменці є традиція, що дружки ховають барвінок у хустині на господі нареченої, а дружки його мають знайти. Заховати можуть будь-де: на горіщі, в копиці сіна, у хліві – на то дається певний час, а як не знайшли, то його слід викупити у дружок. Часто дружки домовлялись із молодшими братами чи сестрами нареченої, щоб їм підказали [16]. Потім уже переходили до плетіння вінка.

Що роблять молоді на вінках? Тут уже кілька варіантів. Наречена сидить посеред шалаша на стільці (чи на діжі) на пуховій подушці (у селах Шидлівці, Степанівка, Чемерівці) або весь вечір стоїть [8; 9].

Тут введені й інші важливі дійові особи. Це – весільна мати, чи матка, саме вона плете віночок для молодої. Маткою може бути жінка з боку матері нареченої – тітка чи хрещена нареченої, яка живе щасливо у першому шлюбі. Присутні й батьки нареченої та старші жінки, які співають обрядових пісень, та весільний батько.

Також підготовані необхідні атрибути, сповнені символізму, що переплітають у собі християнські та язичницькі значення:

- барвінок як цікава вічнозелена рослина, яка наділена багатьма значеннями у віруваннях українців;

- хустка, біла чи червона, на яку стригли барвінок;

- весільний коровай на краю стола, який випікають у четвер або суботу;

- дві круглі хлібини, печені для весілля на черені, на яких плететься вінок, і з хліба вінок приміряється на голові нареченої – символи сонця;

- ніж, нитки білого чи червоного кольору або куделя, які не мають обірвати чи плутатися – як символи нескінченності подружнього життя;

- запалена свічка – символ тепла та затишку;

- подушка, присутня не скрізь, символізувала комфорт майбутньої дружини;

- свячена вода.

Під час обряду плетуться три вінки. Перший – на голову молодої, який вплітається у зачіску під фату, другий – для молодого, може бути як бутоньєрка, третій – вінок на коровай. Але найголовніший – для нареченої. Найчастіше вінки розпочинались із молитви «Отче наш», скроплення барвінку свяченою водою та обрядової пісні: *«Отче наш та Божая Мати, Благослови нині віночок зачинати»* [15].

На цьому етапі розпочинаються певні атрибутивні символічні відмінності, саме вони, на нашу думку, створюють цікаве та багате обрядове тло.

Для плетіння вінка молодь готує барвінок – обриває усі листочки зі стебла, окрім трьох верхніх, які складає один на одного. З листочків формують купки, які передають матці. Матка розпочинає плетіння чи шиття віночка. Тут уже є відмінності у ритуалі та атрибутах у різних селах. Скрізь присутні дві круглі хлібини, печені на черені (на дні печі), на яких плетуть вінок. У с. Степанівка вінок не плететься, а шиється. Тобто на червону стрічку шириною 3–5 см нашиваються

купки складених листочків за принципом луски (Рис. 1–2). Олеся Стрельбіцька зауважила, що стрічка має торкатися хліба і час від часу його слід було цілувати. Важливо відрізати потрібний шматок нитки (білого чи червоного кольору), щоб зшити вінок одним шматком, щоб вона не обірвалася та не в'язалися вузлики [9]. А в с. Калачківці нитку виміряли від місця, де сиділа молода, до порога, і так – тричі.

Леся Яворова із смт Чемерівці розповіла, що на її весіллі віночок шили на білій стрічці й вшивали монетку. А потім ця стрічка з барвінком, але не як віночок, впліталася у зачіску під фату. Але коли вона була за матку, то вже плела перемотуючи білою ниткою стеблини барвінку. В руках у неї була ціла катушка ниток. Важливо було тугенько сплести вінок, щоб він не розпався і не порвати нитку [18].

У с. Збриж вінок під час плетіння перемотується ниткою білого кольору. Цікавим є те, що край нитки на початку плетіння закріплюють на ножі, запханому у хлібини [15]. Звернемо увагу на деталі: для перемотування використовується не шматок нитки, а ціла катушка чи клубок, який тримають у руці й

перемотують. Нитки натурального походження – вовна, шовк чи бавовна.

У селах Кочубіїв, Жердя, Кормильче, Красноставці для плетіння вінка використовують нитку, яку сукають з куделі (очищених волокон коноплі). Куделя і веретено були майже у кожному домі, де росла дівчина, і вони трималися саме для весілля [12; 13; 14]. Куделю і веретено можна було позичити, але у старшої жінки, діти якої були одружені, щоб не забрати чужу долю. Плетіння вінка тут вимагає певної вправності від матки, потрібно насукати з куделі нитку, намотати на веретено, а потім обмотувати нею барвінок під час плетіння. Часто просили допомоги в суканні нитки у ще однієї жінки.

Також цікавий варіант плетіння вінка у с. Гуменці. Тут барвінок теж пришивають до стрічки, але разом із маленькими скоринками – «цілушками» хліба, які «колупали» із хлібин на столі. А ще у готовий віночок вплітали монетку – на достаток [15]. На столі серед атрибутів є свячена вода та запалена свічка, яка горить протягом усього обряду. Важливо, щоб вона не гасла та не згоріла завчасно, до завершення вінкоплетіння. Але про свічку ми знаємо лише у селах

Рис. 1–2. Шиття вінка. Фото О. Стрельбіцької, с. Степанівка

Степанівка та Шидлівці. У с. Шидлівці запалену свічку біля матки тримає наймолодша із дружок або молодша сестра – світилка [8].

Під час формування листочків для вінка молодь співала народних пісень, часто романтичного чи жартівливого характеру: «Ой, на горі два дубки», «Горіла сосна, палала», «Ой, у вишневому садку», «Чорнії очка, як терен», «Цвіте терен» та ін. Плетіння розділяли на три частини й тричі приміряли нареченій, співаючи: *«Отче наш та Божая мати, Благослови віночок (молодій) приміряти»*. Наречена нахилилася до матки, на її голову з хлібини покладався віночок. Співали: *«Ой, гожа ІМ'Я, ти гожа. Та на ружу файну схожа»* [20]. Наречена кланялася на три боки, повертала віночок на хліб, цілючи руки матки та хлібину. Так повторювалося ще два рази. Втретє співали *«віночок завершати»*. Після третього приміряння віночок залишався на хлібі до ранку. Відзначимо, що вінок мав бути тугим і невеликим, щоб не був помітним у зачісці нареченої наступного дня [10].

Весь обряд супроводжувався обрядовими та народними піснями, які співали і молодь, і старші жінки-родички.

Сплетений віночок наступного дня вплітали у зачіску нареченій і ховали під фату. Весільний вінок вважався оберегом та його зберігали усе життя – десь зашивали у подушку, на якій сиділа молода на вінках, а потім спала у шлюбну ніч (Кочубіїв, Красноставці, Чемерівці) [14], а десь тримали за образами (Кульчіївці, Калачківці) [10] чи прямо у «глибокій» іконі за склом (Гуменці, Калачківці, Збриж) [15]. Цей оберіг потім клали у колиску до немовляти для гарного сну, доїли крізь нього хвору корову.

Синові, який ішов на війну, мати давала весільний вінок як оберіг від загибелі. Галина Стецюк, яка сьогодні працює у хімчистці, зауважує, що кілька разів їй приносили пухові подушки для чистки і вона знаходила там залишки барвінкових вінків. Ймовірно, про них забували або і не знали, бо цим займалися діти тих, кому плелися вінки. Вікторія Любецька із с. Кочубіїв пригадала, що її вінок, зашитий у подушку, а також фата і сукня зберігаються у селі, зав'язані у ту велику хустку, на яку стригся барвінок. І на тій подушці, окрім шлюбної ночі, вона більше не спала.

Крім вінка для нареченої, плели вінок на весільний коровай додатково, його могли прикрасити квітами чи калиною. Коровай на весілля пікся завчасно, мав бути пишно оздобленим і у 1990-х роках – не менше трьох ярусів у висоту. Вінок плели уже з усього стебла барвінку.

А також букет-бутоньєрку для нареченого, до якого додавали колосок, бажано житній (села Кочубіїв, Кормильче, Красноставці), та любисток [11; 13], букетик наступного дня наречений мав купити, його чіпляла наречена, але усе-редину кишені сорочки чи жакета. Хоча це теж міг бути маленький віночок, що ховався у кишеньку. У с. Калачківці зауважили, що плівся ще один вінок у вигляді вісімки під боками наречених [18].

У с. Калачківці барвінковий вінок приміряли нареченій усі дружки, чешучи їй коси та цілючи у щоки тричі. А в Чемерівцях віночки у матки для наречених викупали старші дружба та дружка [19].

Віночки – це своєрідні символи нескінченності, як і обручки для молодят. Тому до них слід ставитися з повагою усе життя.

Вінкоплетіння завершувалося обсіпанням залишками барвінку одне одного з побажаннями, а також частуванням і танцями. Зауважимо, що такий вечір був для усієї молоді села, старше покоління не могло втручатися у заграви [12; 13].

Отож день був насиченим і багатим на події. Вінкоплетіння чекала уся молада громада села як заграви та навіть нових знайомств. Символізм атрибутів та послідовність обряду були дуже важливими та створювали неймовірне дійство. Знімання вінка та одягання на моладу очіпка чи хустки наступного дня засвідчували її перехід у статус заміжньої жінки. А згадкою про дівоцтво залишався барвінковий вінок, який зберігали усе життя.

Висновки. Весілля на Українському Поділлі – складна суміш обрядів, розтягнутих у часі. А ще дуже видовищний і цікавий цикл обрядів, що відбувалися напередодні, під час та після весілля. Обряд вінкоплетіння – захід для моладі, що символізував перехід наречених у новий соціальний статус. Цей обряд різнився в регіонах та мав свої символи-атрибути. Дійство складалося зі стрижання барвінку, запросин на весілля, плетіння вінка та вечірки з обсіпанням залишками барвінку одне одного з побажаннями. А також частуванням і танцями. Зауважимо, що такий вечір був для усієї моладі села чи навіть кількох, старше покоління не могло втручатися у заграви.

Досліджуючи тему, ми зібрали описи обряду у селах Кам'янець-Подільського району, найбільше – у Чемеровецькій громаді, поки ще жива народна пам'ять, звертаючи увагу на деталі та атрибути. На жаль, нам не вдалося дізнатися повністю про пісні, що співаються під час

обряду, – їх не записували, а передавали усно. Так само, як і сам обряд, – «так казали старі жінки», його й відтворювали за «сказаним».

Захоплення цим обрядом підштовхнуло до детального його вивчення та відтворення у гуртку – з постригом барвінку та ритуалами. Ми переконалися, що у нашому місті його цілком можна відтворити – барвінок знайти можливо, нитки, стрічки та хлібини теж. А пісні ми ще обов'язково відшукаємо.

Сучасні реалії в нашій країні стали відродженням давніх українських звичаїв та обрядів, заборонених раніше. Відновлення традицій є підтвердженням самотності та унікальності українців. У них вишукано переплітаються символи християнства та язичництва з регіональними особливостями, до яких додалося і природне розташування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко, В. *Весільні звичаї та обряди на Україні*. Київ, 1988. 192 с.
2. Войтова, Вікторія. *Весільні традиції у Хмельницькій області*. URL: <https://ikhmelnychanyn.com/uk/eternal-vesilni-tradyciyi-u-hmelnyczkij-oblasti>
3. Кух, О. М. Обряд вінкоплетіння – символічне прощання з дівоцтвом (на матеріалах спогадів жителів Кам'яниччини). *Поділля. Історико-культурний екскурс: збірник тез наукових робіт І Міжрегіональної краєзнавчої інтернет-конференції* (4 березня 2024 року) / заг. ред. С. І. Гребінської, О. І. Атаманчук. Хмельницький, 2024. 182 с.
4. Подільське весілля. URL: <http://garbuz.org.ua/statti/narodni-zvichayi/podilske-vesillya.html>
5. Подільське весілля починається сватанням, закінчується поправинами. URL: https://ye.ua/kultura/14240_Podilske_vesillya_pochinayetsya_svatanniyam_zakinchuyetsya_popravinami.html

6. Пилипак, М. А. Весільний обряд Поділля. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Історія*. 2008. Вип. 13. С. 288–297. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2008_13_67

7. Пилипак, М. А. *Українське весілля Східного Поділля середини ХХ – початку ХХІ століття*: монографія. Київ, 2015. 210 с.

8. Запис інтерв'ю. Сніжана Наумова, с. Шидлівці. 21.04.2024. Розшифровка інтерв'ю. *Особистий архів О. Кух.*

9. Запис інтерв'ю. Олеся Стрільбицька, с. Степанівка. 05.05.2024. Розшифровка інтерв'ю. *Особистий архів О. Кух.*

10. Запис інтерв'ю. Галина Стецюк, с. Кульчіївці. 12.08.2024. Аудіозапис. *Особистий архів О. Кух.*

11. Запис інтерв'ю. Валентина Мельник, с. Кочубіїв. 08.06.2024. Розшифровка інтерв'ю. *Особистий архів О. Кух.*

12. Запис інтерв'ю. Інна Фіщук, с. Кочубіїв. 30.04.2024. Аудіозапис. *Особистий архів О. Кух.*

13. Запис інтерв'ю. Оксана Матвійцова, с. Кормильче. 12.05.2024. Розшифровка інтерв'ю. *Особистий архів О. Кух.*

14. Запис інтерв'ю. Вікторія Любецька, с. Кочубіїв. 07.09.2024. Розшифровка інтерв'ю. *Особистий архів О. Кух.*

15. Запис інтерв'ю. Валентина Олексюк, с. Збриж. 18.05.2024. Аудіозапис. *Особистий архів О. Повар.*

16. Запис інтерв'ю. Валерій Щегельський, с. Гуменці. 12.09.2024. Розшифровка інтерв'ю. *Особистий архів О. Кух.*

17. Запис інтерв'ю. Олена Костецька, с. Калачківці. Аудіозапис. *Особистий архів М. Федорів.*

18. Запис інтерв'ю. Марина Яворська, с. Калачківці. Аудіозапис. *Особистий архів М. Федорів.*

19. Запис інтерв'ю. Леся Яворова, смт Чермерівці. Розшифровка інтерв'ю. *Особистий архів М. Федорів.*

20. Маховська, Світлана. *Весільні пісні Поділля: функціонування, поетика,*

символіка: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07 / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2004, 235 с.

21. Шевчук, Т. М. «Не раз барвінком зацвіте...». *Культура слова*. 1982. Вип. 23. С. 55–58.

REFERENCES

1. Borysenko, V. (1988). *Wedding Customs and Rituals in Ukraine*. Kyiv, 192 p. [in Ukr.]

2. Voitova, V. *Wedding Traditions in Khmelnytskyi Region*. [online] Available at: <https://ikhmelnichanyn.com/uk/eternal-vesilni-tradycziyi-u-hmelnyczkij-oblasti> [in Ukr.]

3. Kukh, O. (2024). The Rite of Wreath Weaving is a Symbolic Farewell to Girlhood (Based on the Memoirs of Residents of Kamianets-Podilskyi). *Podillia. Historical and Cultural Excursion: Collection of Abstracts of Scientific Works of the I Interregional Local History Internet Conference (March 4, 2024)*. Khmelnytskyi, 182 p. [in Ukr.]

4. *Podillia Wedding*. [online] Available at: <http://garbuz.org.ua/statti/narodni-zvichayi-podilske-vesillya.html> [in Ukr.]

5. *Podillia Wedding Begins with Matchmaking, Ends with Popravyny*. [online] Available at: <https://ye.ua/kultura/14240-Podilske-vesillya-pochinayetsya-svatannym-zakinchuyetsya-popravinami.html> [in Ukr.]

6. Pylypak, M. (2008). Wedding Rite of Podillia. *Naukoivi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii Istorii* (Scientific Notes of the Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi. History Series), Issue 13, pp. 288–297. [online] Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2008_13_67 [in Ukr.]

7. Pylypak, M. (2015). *Ukrainian Wedding of Eastern Podillya in the Mid-20th – Early 21st Centuries: A Monograph*. Kyiv, 210 p. [in Ukr.]

8. Recording of the Interview. Snizhana Naumova, village of Shydlyvtsi. 21.04.2024. ranscript of the Interview. *Personal Archive of O. Kukh*. [in Ukr.]

9. Recording of the Interview. Olesya Strilbytska, village of Stepanivka. 05.05.2024. Transcript of the Interview. *Personal Archive of O. Kukh.* [in Ukr.]

10. Recording of the Interview. Halyna Stetsiuk, village of Kulchiivtsi. 12.08.2024. Audio Recording. *Personal Archive of O. Kukh.* [in Ukr.]

11. Recording of the Interview. Valentyna Melnyk, village of Kochubiiiv. 08.06.2024. Transcript of the Interview. *Personal Archive of O. Kukh.* [in Ukr.]

12. Recording of the Interview. Inna Fishchuk, village of Kochubiiiv. 04/30/2024. Audio Recording. *Personal Archive of O. Kukh.* [in Ukr.]

13. Recording of the Interview. Oksana Matviytsova, village of Kormylche. 12.05.2024. Transcript of the Interview. *Personal Archive of O. Kukh.*

14. Recording of the Interview. Viktoriya Lyubetska, village of Kochubiyiv. 07.09.2024. Transcript of the Interview. *Personal Archive of O. Kukh.* [in Ukr.]

15. Recording of the Interview. Valentina Oleksiuk, village of Zbryzh. 18.05.2024. Audio

Recording. *Personal Archive of O. Povar.* [in Ukr.]

16. Recording of the Interview. Valeriy Shchegelskyi, village of Humentsi. 12.09.2024. Transcript of the Interview. *Personal Archive of O. Kukh.* [in Ukr.]

17. Recording of the Interview. Olena Kostetska, village of Kalachkiivtsi. Audio Recording. *Personal Archive of M. Fedoriv.* [in Ukr.]

18. Recording of the Interview. Maryna Yavorska, village of Kalachkiivtsi. Audio Recording. *Personal Archive of M. Fedoriv.* [in Ukr.]

19. Recording of the Interview. Lesia Yavorova, village of Chemerivtsi. Transcript of the Interview. *Personal Archive of M. Fedoriv.* [in Ukr.]

20. Makhovska, S. (2004). *Wedding Songs of Podillia: Functioning, Poetics, Symbolism.* [A thesis for Candidate of Science degree in Philology, specialty 10.01.07]. M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology. Kyiv, 235 p. [in Ukr.]

21. Shevchuk, T. (1982). "Not once will Periwinkle Bloom...". *Kultura slova* (Word Culture), Issue 23, pp. 55–58. [in Ukr.]

Summary

THE RITE OF WREATH WEAVING IN THE WEDDING CYCLE OF RITES OF PODILLIANS (BASED ON THE MATERIALS OF VILLAGES OF THE CHERMEROVETS COMMUNITY)

Mariia FEDORIV

8th grade student, member of the "Sport Tourism" Club
of the Kamianets-Podilskyi Extracurricular Educational Association

Olesia KUKH

Head of the Tourism and Local History Department of
the Kamianets-Podilskyi Extracurricular Educational Association
email: olesakuch@gmail.com

The relevance of the research. Ukraine is a country with interesting folk traditions that are worth remembering. Ukrainians closely intertwine Christian and pagan symbolism in their rites, traditions, and the corresponding songs and actions that accompany their

entire life. Many national rites and rituals have faded into oblivion today. Few people practise them in the city or in villages. Simultaneously, the deep symbolism of wedding rites warrants their preservation for future generations. The article focuses on one of the rites of the wedding cycle – wreath weaving – in the Kamianets-Podilskyi district of the Khmelnytskyi region as a stage of preparation for the wedding. The relevance of the study is due to the need to study and preserve Ukrainian traditions and rituals, their popularization and revival among young people.

The **purpose** of the article is a detailed study and description of the wreath-weaving ceremony in the Chemerovets community of the Khmelnytskyi region.

Conclusions. A wedding in Ukrainian Podillia is a complex mixture of rituals stretched over time. Additionally, a stunning and captivating sequence of rituals unfolds on the eve, during, and after the wedding. The wreath weaving ceremony is an event for young people that symbolized the transition of the bride and groom to a new social status. This ceremony varied in the regions and had its own symbols and attributes. The event included cutting periwinkle, inviting people to the wedding, weaving a wreath, and hosting a party where participants sprinkled each other with the remains of periwinkle while making wishes. Unfortunately, we were unable to fully learn about the songs sung during the ceremony – they were not recorded but were passed down orally. The fascination with this ceremony prompted us to study it in detail and reproduce it in a circle – with the cutting of periwinkle and rituals. We are convinced that it is quite possible to recreate it in our city. The revival of traditions is a confirmation of the originality and uniqueness of Ukrainians. They exquisitely intertwine symbols of Christianity and paganism with regional features, to which the natural location is added.

Keywords: Ukraine, national traditions, wedding, rite, bride and groom, wreath weaving, Khmelnytskyi region.